

ירדן בסתור באהל ובירך, ומשמע שאפילו לא מופיע בכבודו מברכים על עצם הראייה לראותו וצ"ב, וצריך לומר דס"ל דגם בזה כיון שרואה המלך שניתן לו מלכות מהשמים מברך, ומיהו כל זה כשרואהו אבל מה שאמרו חז"ל "לעולם ירוץ אדם לקראת מלכי ישראל ולא לקראת מלכי ישראל בלבד אלא אף לקראת מלכי אומות העולם שאם יזכה יבחין וכו', נראה פשוט דזה וודאי דהוא רק כשהוא בכבודו.

ולמעשה נראה דלירדן כשיש ספק אין לברך בשם מלכות. וכן מה שמבטלין מלימוד התורה לראות את המלך פעם אחת עיין במ"ב רכ"ד (ס"ק י"ג) דהיינו כשנראה בכבודו ולא לראייה בעלמא ע"ש, ח"ב.

סימן קמ

שאלה: מת לו אב והניח ירושה האם לברך שהחיינו. (ובענין הקמת המדינה).

נדמנן שבאתי לנחם אבלים, וסיפר לי האבל שבפטירת אביו בירך שהחיינו שזכה לירושה גדולה, ותמה למה לא נוהגין לברך והלוא זהו דינא דגמרא.

ולדעתי פוק חזי מאי עמא דבר, ועיקר ברכת שהחיינו בשמועות טובות בעלמא אינה אלא רשות וכמבואר ברמ"א ר"ס רכ"ג, ונראה דהטעם בזה משום דיש פוסקין (הלכות קטנות נה"ש מובא בבאר היטב) שאין מברכין אלא כשנודע לו רק עכשיו בעת הפטירה שהשאיר לו ירושה גדולה, וא"כ שפיר הקילו שבודך כלל ידוע ליורשים קודם, ולכן הנח להם לישראל במנהגם.

עוד נראה שאם כולו עטוף בצער וחינו יכול להרגיש בתוך צער רגשי שמחה והודאה על הירושה אין מקום לכרכה זו, וכן מצינו שבחז"ל אין מברכין שהחיינו במילה משום צערא דינוקא שאינו יכול לברך כשמחה, וכל שכן בזה, ולכן הנח לישראל במנהגם ואין לשנות. ואף שברשב"א בתשובותיו מובא במ"ב ס"ל שיש חיוב, דאין כרכה זו תלויה בשמחה אלא בדבר שמגיע לו תועלת ממנו, ואף על פי שמתערב צער ואנחה מברך שהחיינו, מ"מ ממנהג הנ"ל נראה שאין זה לכ"ע, וע"ז גם כן סמכו להקל דאף שהניח ירושה גדולה לא מברכין שהחיינו.

סמכותה ממנה, וכבודה לא פחת כל הדורות כמלא נימא, ועיין במ"ב (רכ"ד ס"ק י"ב) הגדר שהשלטונים שאין עול מלך עליהם ודן והורג במשפט מברכים עליו, והיינו דבכה"ג הוא מושל ואין אף אחד עליו, אבל הנשיא דארה"ב יכולים להדיחו, ומלכות לזמן אינו דומה למלך ואינו ראוי לברך עליו. וכמו כן כאן בדרום אפריקא אין לנשיא מעין כבוד מלכים, ולא רק אצל השחורים שלא מכירים בנשיאותו כלל, אלא גם הלכנים מהם שלא מכבדים אותו ומתנגדים לו, דבר שלא יצויר במלך כעין הנ"ל שכבודו מעין כבודו ית"ש, ושפיר שייך במלך הברכה שנתן מכבודו לכשר ודם, אבל לנשיא כאן נראה פשוט שאין לברך, שהוא רק שליח העם ולזמן ויוניק סמכותו מבית הנבחרים שעלולים להדיחו ולא דומה לכבוד מלך כלל, והוא רק כעין ראש ממשלה ולא בגדר מלך כלל.

וראייתי לכמה רבני זמנינו שדנו אם לברך על מלכה דלא שייך הטעם הנז' בגמ' לברך כדי שאם יזכה לראות לעת"ל יבחין בין מלכי ישראל למלכי עכו"ם, שהרי אצלינו רק מלך ולא מלכה, ודבריהם תמוהין שאין מברכין אלא על כבוד מלכות שאם יזכה יבחין, ושייך בין במלך ובין במלכה, ומה שדנו בזה משום איסור הסתכלות לא שייך כלל דלא צריכים להסתכל בה אלא מכבודה כשעוברת, ואז דוקא ראוי לברך, (ובגמ' מבואר שאף סומא מברך).

ולפי זה נסתפקתי במה שראיתי באנגליה יהודים עומדים מול הארמון, ולפעמים המלכה מסתכלת בחוץ ואז מברכים, שלכאורה נראה שהברכה רק כשעוברת ברחוב כמלכה וכולם מכבדים אותה ורואים כבודה שאז ראוי לברך שלא עליה מברכים אלא על כבודה וכמ"ש, (וכן אני נבוך במה שנהגו לברך אם בא לארמון המלך שמקבל אותו, דאפשר שתיקנו הברכה דוקא כשרואה אז כבודו שכולם מכבדים אותו ומתאספים לכבודו, אבל כשרואה אותו בחדר ולא נראה אז בכבודו אינו ראוי אז לברך, אבל אפשר דכיון שמכבדים אותו שהוא מלך, אף שבעת ברכתו לא רואה כבודו תיקנו עליו הברכה, אמנם מהגמרא שגם סומא מברך ע"כ מפני שמרגיש כבוד המלך וא"כ נראה שע"ז מברכים. ושמעתי מגדולים הרבה שבאו לארמון המלך ובירכו, ויש לומר דהיינו מפני שבארמון ניכר מלכותו וכבודו וראוי לברך.

אבל שמעתי שהגרי"ח זוננפלד צ"ל שנפגש עם מלך

נצרות כדי להקדים משיח. (ושמעתי מפי הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל שאמר לו הגאון מבריסק זצ"ל שעייזו אנו מוסרים התורה וחנינון בנינו כיד רשעים ופוקרים ואין לך איסור חמור כמוהו).

והוסיף מרן זצ"ל והביא משמואל (י"ב – ז') ששמואל בא בטענה על שרוצים מלך, וקשה הלא מקרא מלא דיבר הכתוב שום תשים עליך מלך, אבל הם ביקשו מלך כדרך העולם שיארגן חיילים ללחום נגד עמון וישעו מאויביהם, וזה אסור אלא ה' הוא מלכם והוא יושעם כפי שישמרו התורה, וכן כאן הם דורשים מדינה להינצל מאנטישמיות וזה גופא אסור, כי כל הנהגת כלל ישראל שלא כדרך הטבע ותלויים רק בקיום התורה ומצוות ולא ח"ו במדינה.

וביאר עוד שבחומש בראשית (כ"ה – ל"ד) כתיב ויבן עשו את הבכורה, וקשה הרי במדרש איתא חמש עבירות עשה וביניהם בא על נערה המאורסה והרג את הנפש, ולמה העיד הכתוב רשעו רק על ביוזי הבכורה, אלא שבעבירות האדם עלול ליכשל, אבל למכור בכורה בנוזי ערשים מראה שכל עבודת ה' אצלו כלום, וכן ענין הצינונות והמדינה הלא כלל ישראל חי כל הזמן סמוכים על הבטחות הנביאים ועל האמונה בכיאת המשיח ונסים גלויים שיתרחשו אז, ויסוד המדינה לנפץ כל אלו, וכעין נזיד ערשים עבור הבכורה ואין לך עבירה כמוהו.

ובשנת תרצ"ו דנו בכנסיה גדולה על הקמת מדינה מחולקת, וכידוע הגר"א ווסרמן והגר"א קוטלר זצ"ל רצו לעזוב כשנראה סכנה שיסכימו לשלטון ציוני ונמנעו ע"פ הוראת הגר"ח"ע זצ"ל, והגר"ז"ס זצ"ל כעס ורגז מאד שדנו בזה בשעה שיש בזה ר"ל גרם שפיכות דמים, ושאל אותו הגר"א קלמנויץ זצ"ל מה איכפת לו כ"כ עד שרוגז בקולי קולות הלא הבריטים בלאו הכי לא מתחשבים ברבנים, והביא הגמרא בסנהדרין נו. דחוקיה חשש שהקב"ה אוזיל בתר רוב, רק אמרו לו קשר רשעים אינו מן המנין, משמע שאם אינם רשעים נוטה הקב"ה לגבייהו, ולכן טען אז ואמר הרי בכנסיה התאספו רוב גדולי הדור, והקב"ה נוטה בתר רוב, והרי הסכימו על עצם מדינה, רק חלקו אם מותר לוותר על חלקי ארץ ישראל, ואמר אז (בשנת תרצ"ו) חוששני שיתקיים שהרי אינו קשר רשעים והם מן המנין ע"כ שמעתי ונרשם אצלי מפי בנו הגר"ד זצ"ל.

ובעצם קשה להבין היאך ראוי לברך שהחיינו בשעה ששומע על פטירת אביו ומלא צער ויגון ומתאונן, אלא ע"כ דגם במקום צער, כשיש איוה גמול מהקב"ה ראוי לו להכיר טובה ולברך עלה, ונשאלתי הלא אין מברכין שהחיינו בחו"ל על מילת בן מפני צערא דינוקא אף ששמחה גדולה לקיים מצות מילה, ומאי שנא ממת אביו שמברך שהחיינו על הטובה דירושה אף שמצטער בפטירתו, והשבתי שבצער שלו ראוי להסיח דעתו לרגע כשמזכיר חסדי ה', אבל בצער של אחרים אסור לשמוח.

וכעין זה השבתי לרב אחד כאן שטען לי ביום שקבעו לשמחה על הקמת המדינה, שעם כל המגרעות ושמדות של המדינה, ראוי לברך על חסדי ה' שיש מקום מנוס לפליטי בית ישראל, ועי"ז ראוי לשמוח, והשבתי לו שאם הוא סובל ראוי לשכוח להזכיר חסדי ה', אבל כשאחרים סובלים שרכבות העבירו ר"ל על דתם והרבה נהרגו במלחמות, אסור לשמוח עד שירחם ה' ונזכה בקרוב ליום שכולו טוב בכיאת משיח צדקינו, אז נשמח ונודה לה' בשמחה רבה ועצומה.

וכדאי להביא כאן דעת מרן הגר"ז"ס זצ"ל (הגאב"ד דבריסק) על המדינה ואעתיק כפי הרשום אצלי ממה שאמר בשנת תש"ז לפני הקמת המדינה, בנוגע לדעתו אז שאסור להקים מדינה.

סיפרו למרן זצ"ל שבספרי קבלה כתוב שלפני ביאת המשיח יהיה ממשלה והשלטון ביד ערב רב, והשיב שאינו מאמין שכן, ואמרו לו שגם בנביאים יש רמז שהארץ תחולק ותהיה תחת שלטון יהודי לפני ביאת המשיח, וענה ואמר שגמרא מפורשת שגם בכה"ג שיש נבואה, אסור לעשות נגד דין תורה, שבברכות (י). איתא דחזקיה ראה ברוח הקודש ונבואה שיהיו לו בנים דלא מעלי, ולכן נמנע לקיים פריה ורביה, ותמוה כיון שראה ברוח הקודש שיהיו לו בנים, למה נמנע והלא בודאי יהיו לו בנים כיון שברוח הקודש ראה שכן, וע"כ כיון שלדעתו ע"פ דין אסור לעשות כן להביא בנים כאלו אפילו שראה ברוח הקודש שלא יועיל, חייב לשמוע לדין תורה, ולדבריו מדין תורה אסור להקים מדינה, שזהו גרם לשפיכות דמים, ואפילו כתוב בנביא שיהיה כן אסור לנו לעזור, וכן ברמב"ם סוף הלכות מלכים מפורש שהנצרות הכנה למשיח שמאמינים באלקים, ואטו נסייע להפיץ